



ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ
ระหว่างประเทศ
(องค์การมหาชน)

หัตถกรรม
ที่ใกล้
สูญหาย
Forgotten
Heritage



แกงหยวก

หัตถกรรมที่สะท้อนเอกลักษณ์และภูมิปัญญาที่ใกล้สูญหาย



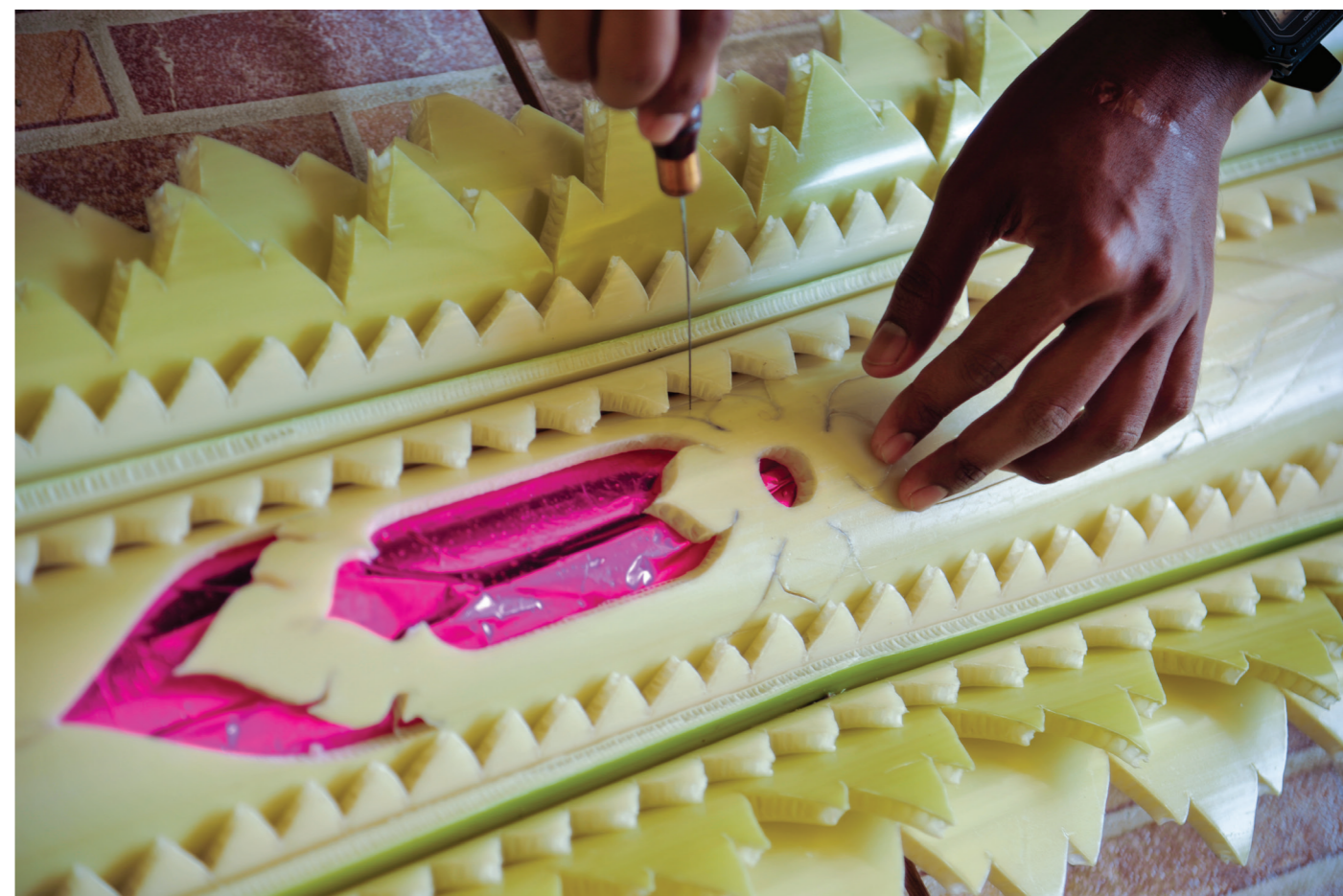
งานแทงหยวก เป็นงานจิตรศิลป์ที่มีมาแต่โบราณ เป็นงานช่างฝีมือที่ต้องใช้มีดสองคมแทงลงไปบนกาบกล้วยให้เกิดลวดลายงานแทงหยวก จำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ งานแทงหยวกรูปแบบราชสำนักในสมัยโบราณ และงานแทงหยวกรูปแบบสกุลช่างทั่วไป โดยกลุ่มช่างแทงหยวกที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันเหลืออยู่เพียงไม่กี่แห่ง เช่น กลุ่มช่างแทงหยวกสกุลช่างเพชรบุรี สงขลา พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง เป็นต้นและหนึ่งในนั้นคือช่างแทงหยวกสายตระกูลวัดอัปสรสวรรค์ ย่านภาษีเจริญ ที่ยังคงไม่ละทิ้งภูมิปัญญาการแทงหยวกและสืบทอดกระบวนการทำงานจากบรรพบุรุษเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เอกลักษณ์ทางกายภาพ และเอกลักษณ์ ที่โดดเด่นในงานแหกหยวก

งานแหกหยวกฝีมือนายสมคิดยังคงอนุรักษ์การทำงานตามรูปแบบภูมิปัญญาดั้งเดิม ด้วยการเลือกใช้หยวกกล้วยตามนี้ในการทำงานเพราะเป็นพันธุ์ที่มีช่องน้ำเลี้ยงกว้าง จึงเก็บน้ำเลี้ยงได้มากกว่ากล้วยพันธุ์อื่น ๆ มีกาบสีขาวนวล เนื้อมีความเหนียวไม่กรอบแตกหักได้ง่าย เมื่อใช้มีดแทงจะไม่ปรากฏรอยตำหนิ นำมาทาสลวดลายได้ง่าย โดยในหนึ่งงานจะต้องใช้กล้วยตานีประมาณไม่ต่ำกว่า 20 ต้น



เอกลักษณ์ผลงานการแหกหยวกกล้วย ฝีมือของนายสมคิดอยู่ที่ความชำนาญในการลงน้ำหนักมือที่พอดี และไม่ยกมือออกจากกบกล้วยจนกว่าจะฉลุสลวดลายแล้วเสร็จ โดยใช้เครื่องมือหรือมีดที่ประดิษฐ์ขึ้นเอง เครื่องมือบางชิ้นได้รับมรดกตกทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะแม่พิมพ์หยวกกล้วยโบราณที่ใช้สร้างสรรค์สลวดลายที่เป็นแบบแผนโดยเฉพาะของช่างสายตระกูลวัดอัปสรสวรรค์





ความพิเศษของการแทงหยวกที่ใช้ประดับในงานอวมงคลของสายตระกูลช่างวัดอัสพรสวรรค์ นายสมคิดจะแสดงฝีมือทั้งการออกแบบลวดลายและการประดับงานเครื่องถม คือ การพิมพ์ลวดลายด้วยแม่พิมพ์โบราณลงบนผลไม้เนื้อแข็ง เช่น มะละกอ ฟักทอง ให้ปรากฏเป็นลวดลายต่างๆ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ และลายกนก เป็นต้น นำมาประดับประกอบบนกาบกล้วยให้เกิดความสวยงาม เป็นเอกลักษณ์พิเศษที่จัดทำขึ้นเฉพาะงานอวมงคลเท่านั้น ส่วนรูปแบบการแทงหยวกในงานมงคล นิยมแทงลวดลายลงบนหยวกกล้วยเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีการตกแต่งด้วยเครื่องถมหรือดอกไม้ ใบไม้ อาจมีเพียงการแต้มสีลื่นด้วยสีโปสเตอร์เพื่อเพิ่มความสวยงาม ลวดลายที่นิยมใช้ในงานมงคล คือ “ลายบัวกลุ่ม” มีลักษณะอย่างดอกบัว มีก้านบัว กลีบบัว และเกสรบัว แต้มด้วยสีเขียว สีเหลือง และชมพู เรียงซ้อนเป็นชั้น ประกอบเข้ากับ “ลายพันท้า” จนเกิดความสวยงาม

ด้วยความชำนาญประกอบกับทักษะฝีมืออันเป็นที่ประจักษ์ ทำให้นายสมคิดได้รับมอบหมายให้ร่วมเป็นหนึ่งในกรแทงหยวกประดับพระจิตกาธาน ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร งานที่ภาคภูมิใจที่สุดในชีวิต



ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะเชิงช่าง และเทคนิค หรือขั้นตอน กระบวนการในงานแหกหยวก

นายสมคิด ได้เรียนรู้งานแหกหยวกจากทั้งคุณปู่และคุณพ่อ ซึ่งมีองค์ความรู้จากที่มาจากที่ต่างกัน ทำให้นายสมคิดได้รับการถ่ายทอดทักษะและเทคนิคการแหกหยวกที่มากกว่าช่างคนอื่นๆ ถือเป็นความได้เปรียบในด้านองค์ความรู้ที่นายสมคิดนำมาปรับปรุงยุคให้เหมาะสมกับตนเอง และในยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โดยเริ่มฝึกจากการเขียนลวดลายไทยลงบนกระดาษ เมื่อเขียนได้แม่นยำแล้ว จึงพัฒนาไปสู่การแหกลวดลายลงบนกาบกล้วย นายสมคิดศึกษาการเขียนลวดลายไทยเพิ่มเติม จากการเข้าศึกษาที่วิทยาลัยอาชีวศึกษาอาชีวศิลป์ สาขาจิตรกรรม ประติมากรรม และวิจิตรศิลป์ จึงทำให้นายสมคิดมีความรู้ในการเขียนลวดลายไทยอย่างถ่องแท้และสามารถผูกลายรวมถึงออกแบบลวดลายไทยสมัยใหม่ได้ด้วยตนเอง



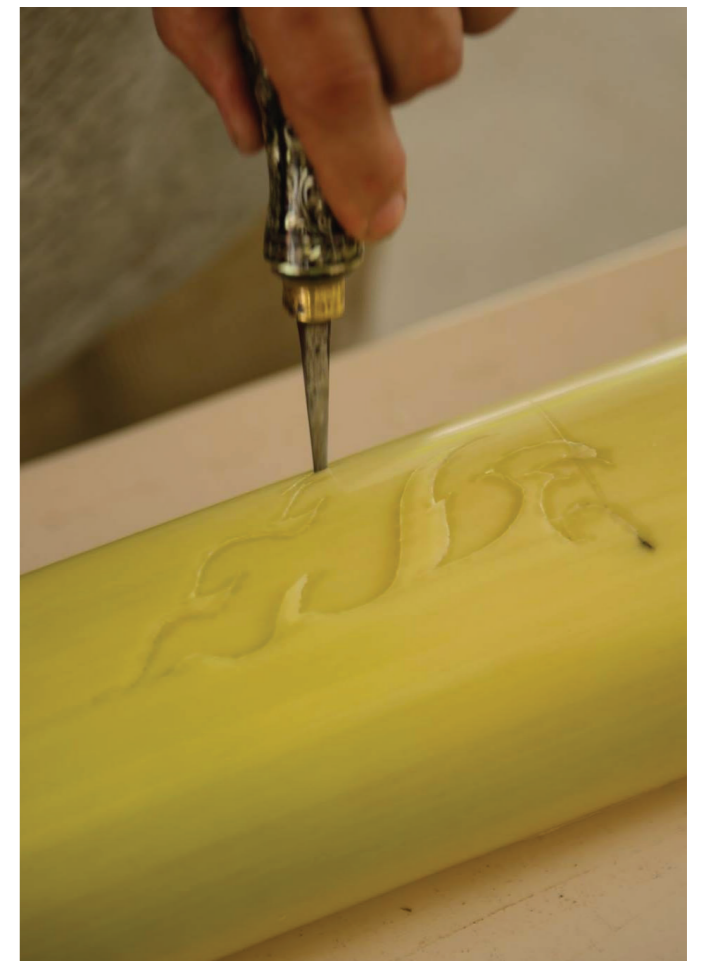
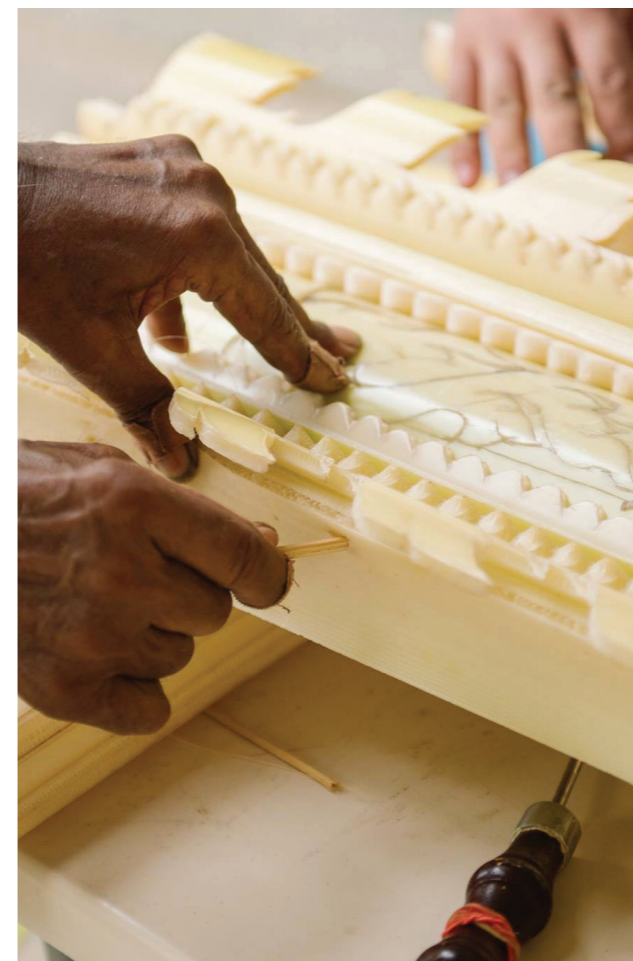
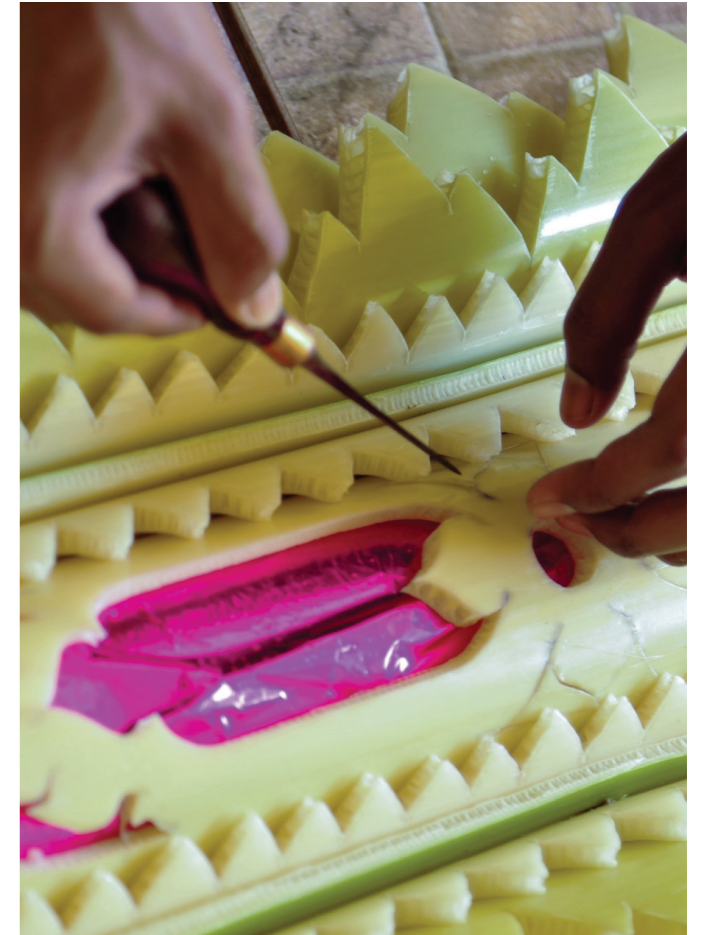
นายสมคิด เป็นผู้ใส่ใจในทุกรายละเอียดในการทำงานแหกหยวก ตั้งแต่การประดิษฐ์มิดสำหรับใช้แหกหยวกขึ้นเอง เพราะมิดเปรียบเสมือนอาวุธประจำกายของช่างแหกหยวกแต่ละคน มิดที่ดีต้องมีความเหมาะสมกับลักษณะการใช้งานของช่างคนนั้น ๆ งานแหกหยวกถือเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนและความรวดเร็วในการทำงานแข่งกับเวลาที่มีจำกัด เนื่องด้วยวัสดุที่ใช้เป็นวัสดุธรรมชาติที่พร้อมจะเหี่ยวเฉา ด้า คล้า ได้โดยง่าย



นายสมคิด มีความสามารถด้านการเขียนลวดลายไทย ทำให้สามารถแทงหยวกได้ทุกลวดลาย ทั้งลวดลายแบบสมัยใหม่ และลวดลายแบบโบราณดั้งเดิม บางลวดลายถูกจำกัดให้ใช้ได้ เฉพาะในงานพระราชพิธีเท่านั้น เช่น ลายลูกแก้ว และลายช่องกระจก เป็นต้น ลวดลายทั่วไป เช่น ลายพื้นปลา ลายพื้นสาม ลายพื้นห้า ลายเกลียวกระหนก ลายกระหนกเสาช้างสิงห์ ลายสิงห์กระหนก เป็นต้น นายสมคิดมีความเชี่ยวชาญในการแทงลวดลายลงบนกาบกล้วยได้โดยไม่ต้องร่างลวดลายไว้ก่อน ลวดลายที่แทงไม่มีจุดขาดด้วยความเชี่ยวชาญในการแทงหยวกจากฝั่งซ้ายมาสุดที่ฝั่งขวาโดยไม่ยกมือออกทำให้ลวดลายต่อเนื่องตลอดทั้งชิ้นงาน เทคนิคที่สำคัญในการแทงหยวกอีกประการหนึ่งคือการแทงให้ตัวลายมีขนาดใหญ่กว่าตัวลายปกติ เมื่อนำมาจัดตกแต่งกลางแจ้งจะทำให้หยวกกล้วยโดนอากาศและเหี่ยวเฉาลง ลวดลายจะหดเล็กลงจนมีขนาดเท่ากับลวดลายปกติได้อย่างพอดี



นายสมคิดมีความชำนาญในการเข้ามุมหยวกกล้วยได้พอดีด้วยเทคนิคที่ต้องตัดหยวกกล้วยให้มีขนาดยาวกว่าขนาดโครงที่จะนำไปประดับ ประมาณ 30-40 เซนติเมตร นำมาเฉือนออกเล็กน้อยให้หยวกทำมุม 45 องศา จะเข้ามุมประกบกันได้เป็นอย่างดี ถือเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความแม่นยำในการตัดหยวกให้พอดี เพราะเมื่อตัดแล้วจะไม่สามารถแก้ไขได้อีก ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สามารถใช้วัดความชำนาญของแทงหยวกได้เป็นอย่างดี







ครูสมคิด คชาพงษ์
ครูช่างศิลป์หัตถกรรม ประจำปี 2563

แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปความนิยมของงานแหงหยวกเริ่มลดน้อยถอยลง ประกอบกับราคาหยวกกล้วยสูงขึ้น ต้นทุนการทำงานย่อมสูงตามไปด้วย ทำให้แหงหยวกในหลายกลุ่มเริ่มละทิ้งวิชาความรู้และหันไปทำงานอย่างอื่นที่ได้รายได้ดีกว่า ทำให้นายสมคิดเริ่มเห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์งานแหงหยวก สายตระกูลวัดช้างอัปสรสวรรค์ เพราะกลัวว่าจะเลือนหายไปตามกาลเวลา จึงมุ่งมั่น ทุ่มเทเผยแพร่งานแหงหยวกโบราณของครอบครัวที่แสดงถึงทักษะฝีมือเชิงช่างของบรรพบุรุษมาอย่างต่อเนื่อง จนถึงในวันนี้เป็นเวลากว่า 48 ปีมาแล้ว



การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา ของงานแหงหยวก

นายสมคิด คชาพงษ์ สืบเชื้อสายมาจากช่างแหงหยวกสายตระกูลวัดอัปสรสวรรค์ ที่มีนายขัน คชาพงษ์ (คุณปู่) เป็นช่างฝีมือคนแรกของสายตระกูล ถ่ายทอดส่งต่อมาถึงรุ่นคุณพ่อ (นายสกุล คชาพงษ์ หรือครูเซ็ด) จนถึงรุ่นนายสมคิด และด้วยครอบครัวของนายสมคิด อาศัยอยู่ในตรอกใกล้กับวัดอัปสรสวรรค์ เขตภาษีเจริญ จึงได้มีโอกาสทำงานแหงหยวกถวายวัดอัปสรสวรรค์อยู่เป็นเรื่อยมา และนับเป็นโอกาสที่ดีในการได้อนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษช่างแหงหยวกสายตระกูลวัดอัปสรสวรรค์ และได้พัฒนาฝีมือการแหงหยวกอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังได้แสดงผลงานสู่สาธารณชนจนทำให้งานแหงหยวกสายตระกูลวัดอัปสรสวรรค์เป็นที่รู้จักและมีมือเป็นที่ยอมรับในกว้างมากขึ้น





ครูสวน หนุดหละ
ครูศิลป์ของแผ่นดิน ประจำปี 2559



การถ่ายทอดส่งต่อภูมิปัญญาเพื่ออนุรักษ์สืบสาน
และพัฒนาสร้างสรรค์ต่อยอดงานแตกหยวก




นายสมคิดยังคงมุ่งมั่นทุ่มเทในการอนุรักษ์และเผยแพร่
องค์ความรู้ที่ตนเองมีทั้งหมดให้กับผู้ที่สนใจอย่างต่อเนื่องโดยไม่
หวังวิชา เพียงหวังให้งานช่างแตกหยวกสายตระกูลวัดอัมพรสวรรค์
จะยังคงมีผู้สืบทอดต่อไปได้ในอนาคต ปัจจุบันจึงอุทิศตนเป็นผู้
ถ่ายทอดองค์ความรู้อยู่เสมอมิได้ขาด และตั้งใจจะทำต่อไปจน
สิ้นลมหายใจ





Thai PBS
www.thaipbs.





“จะขออุทิศชีวิตนี้เพื่อรักษา สืบสานภูมิปัญญา
บรรพบุรุษของช่างแทงหยวก สายตระกูลวัด
อัสสัมชัญ และตั้งใจจะทำ ไปจนกว่าจะ
สิ้นลมหายใจ”

ครูสมคิด คชาพงษ์
ครูช่างศิลปหัตถกรรม ประจำปี 2563

ครูสวน หนุดหละ
ครูศิลป์ของแผ่นดิน ประจำปี 2559



**ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ
ระหว่างประเทศ**
(องค์การมหาชน)

